

ПОРІВНЯННЯ КЛАСИЧНОГО, ШТРАУСІВСЬКОГО І КОНСТРУКТИВІСЬКОГО ПІДХОДІВ В УГРУНТОВАНІЙ ТЕОРІЇ: СИСТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ

COMPARISON OF CLASSIC, STRAUSSIAN AND CONSTRUCTIVIST APPROACHES TO GROUNDED THEORY: SYSTEMATIC ANALYSIS OF PUBLICATIONS

У статті представлено результати систематичного аналізу публікацій на тему порівняння трьох підходів до уgruntованої теорії: класичного, Штраусівського і конструктивістського. У якості методу дослідження було застосовано якісний контент-аналіз текстів 17-ти відібраних англійських публікацій, присвячених порівнянню цих підходів у різних комбінаціях, і виданих протягом останніх 10 років. У результаті було виявлено бачення основних принципів, спільних для всіх трьох підходів у полі уgruntованої теорії, а саме постійне порівняння, теоретична вибірка, ведення записів, а також генерування теорії і одночасність збору та аналізу даних. Результати аналізу відмінностей представлено у вигляді порівняльних таблиць та нарративних описів. Основне коріння відмінностей між різними підходами сучасні дослідники, які працюють у полі уgruntованої теорії, вбачають у філософських, парадигмальних, онтологічних та епістемологічних позиціях їхніх авторів. Вони впливають на відповідне бачення ролі дослідника, ставлення до використання наявної літератури, і формулювання дослідницьких питань. З'ясовано, що ці позиції, а також ступінь структурованості процедури кодування, є двома основними лініями розбіжностей між підходами. Підсумовано наслідки специфіки кожного з підходів щодо їх застосування в емпіричних дослідженнях, головно – візії характеру спродукованих теоретичних знань до початку проєкту, а також необхідність опанування технічних прийомів їх продукування.

якісний контент-аналіз публікацій, якісна соціологія.

This article presents the results of a systematic analysis of publications comparing three approaches to Grounded Theory: classical, Straussian, and constructivist. The research method employed was qualitative content analysis of texts from 17 selected English-language publications that focus on comparing these approaches in various combinations and were published over the past 10 years. As a result, the study identified the main principles common to all three approaches in the field of Grounded Theory, namely constant comparison, theoretical sampling, memo writing, theory generation, and the simultaneous collection and analysis of data. The results of the analysis of differences are presented in comparative tables and narrative descriptions. Contemporary researchers working in the field of Grounded Theory see the root causes of differences between the various approaches in the philosophical, paradigmatic, ontological, and epistemological positions of their authors. These positions influence the corresponding vision of the role of the researcher, the attitude towards the use of prior literature, and the formulation of research questions. It was found that these positions, as well as the degree of structuring of the coding procedure, are the two main lines of divergence between the approaches. The implications of the specifics of each approach for their application in empirical research are summarized, mainly focusing on the vision of the nature of the theoretical knowledge produced before the project begins, as well as the need to learn the technical techniques for producing such knowledge.

Key words: *qualitative methodology, classical grounded theory approach, Straussian grounded theory approach, constructivist grounded theory approach, qualitative content analysis of publications, qualitative sociology.*

УДК 303.022
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.62.2>

Савченко М.М.
аспірант
Інститут соціології
Національної академії наук України

Уgruntована теорія як методологія продукування нових теоретичних знань на основі соціологічного дослідження, постійно розвивається і привертає увагу нових науковців. Втім, використання даної методології ускладнюється відсутністю однозначності у тлумаченнях її принципів та підходів.

Більше того, під назвою уgruntованої теорії існують різні методологічні напрями, які постійно розвиваються – як у діалектичній взаємодії, так і на основі нових досвідів їх застосування. Ці напрями відомі як підходи до використання уgruntованої теорії: класичний підхід Б. Глейзера, підхід А. Штрауса, і конструктивістський підхід К. Шармаз.

Саме існування різних напрямів розвитку методології вказує на суперечності, які не

могли бути вирішені у рамках єдиної методологічної побудови. Не будучи свідомим щодо цих протиріч, дослідник ризикує стикнутися з суттєвими перешкодами у ході дослідження, або спродувати суперечливі ж результати. Тому причини та сутність відмінностей між цими підходами є дискусійною темою, яку неможливо відділити від проблематики використання уgruntованої теорії.

Тож ситуація диференціації поля уgruntованої теорії та відсутності одноставного трактування її засад робить актуальним проведення зрізу сприйняття відмінностей між підходами сучасними науковцями.

Об'єктом даного дослідження є основні підходи до використання уgruntованої теорії – класичний, Штраусівський, конструкти-

вістський, тоді як предметом дослідження є спільні та відмінні характеристики трьох підходів. Метою дослідження, представленого у статті, є порівняння трьох традицій уґрунтованої теорії у сенсі специфіки їхнього використання у вивченні конкретних соціологічних проблем на основі аналізу змісту вибірки публікацій дослідників, які працюють у полі цієї методології.

1. Методологія дослідження

1.1 Відбір публікацій

Це дослідження є систематичним якісним аналізом англійських публікацій, спрямованих на порівняння та/або вибір між підходами до уґрунтованої теорії за останні 10 років. Англійська мова була обрана через її поширеність як основної мови наукових публікацій, особливо у галузі уґрунтованої теорії. Десятирічний проміжок був обраний для охоплення найсучасніших поглядів на порівняння підходів до використання уґрунтованої теорії, що також забезпечує оптимальний баланс між ступенем деталізації та обсягом вибірки для аналізу.

Для збору відповідних публікацій були встановлені такі критерії:

1. Мова: англійська;
2. Фокус: публікація повинна містити порівняння підходів до використання уґрунтованої теорії;
3. Дата публікації: опубліковано протягом останніх 10 років (з червня 2014 року і пізніше).

Для пошуку публікацій ми використовували пошукові системи: Google Scholar, SciSpace (typeset.io) та Semantic Scholar. З метою відбору публікацій було створено пошуковий запит із використанням Boolean операторів: "grounded theory AND approaches AND (comparison OR choosing)", з фільтром за датою «останні 10 років». Додатковим джерелом публікацій були списки літератури у знайдених роботах.

Початковий збір публікацій завершився відбором 55 досліджень, за виключенням повторних, які на перший погляд могли відповідати встановленим критеріям. Після початкового відбору було обрано для подальшого огляду 24 публікації. Після детальнішого розгляду, 6 публікацій було виключено через фрагментарність порівняння або недостатню увагу до порівняння підходів загалом. Ще одну – менш детальну і старішу публікацію вже представлену у вибірці авторів, було також виключено.

У підсумку до аналізу було включено 17 публікацій. У обраних публікаціях підходи до уґрунтованої теорії порівнювались у різних комбінаціях. У десяти роботах було порівняно між собою всі три підходи [3; 7; 9; 10; 13; 14; 15; 16; 17; 18]. Чотири публікації були присвячені порівнянню класичного та Штраусівського підходу [1; 4; 8; 11]. У трьох роботах порівнювались класичний і конструктивістський підхід [2; 6; 12].

1.2 Аналіз публікацій

Процес аналізу відібраних публікацій являв собою якісний контент-аналіз, із переходом від дедуктивної до індуктивної логіки [5, с. 110]. Цей процес поділявся на такі стадії:

1. Відкрите кодування – позначення у публікацій фрагментів тексту, у яких розкривалися характеристики підходів.

2. Розробка категоризаційної матриці – у ході повторних вивчень публікацій ми створили таблицю, де рядки відповідали публікаціям, а стовпці – тим чи іншим рисам методологічних підходів, згаданим у текстах. У ході роботи перелік рис було дещо узагальнено, а деякі риси, які розглядалися у порівнянні небагатьох роботах – видалено. Таким чином сформульовано такий перелік рис підходів: асоційовані філософські та парадигмальні позиції, онтологічні позиції, епістемологічні позиції, роль дослідника, ставлення до використання наукової літератури, формулювання дослідницьких питань, процедури кодування, теорія як результат дослідження. Категоризаційна матриця являла собою таблицю, в якій рядки були представлені виділеними рисами, а стовпці – трьома підходами.

3. Збір даних, групування – до категоризаційної матриці ми вставляли знайдені у текстах характеристики підходів у відповідні ділянки, з посиланнями на публікації.

4. Категоризація – вже всередині ділянок таблиці, подібні один до одного твердження об'єднувались в нові формулювання, які охоплювали ширші значення характеристик з різних робіт. Наприкінці аналізу деякі поодинокі твердження, які не піддавались узагальненню, було видалено як такі, що не можуть вплинути на результати дослідження.

Результати дослідження у даній статті подано у порівняльних таблицях та нарративних описах, у яких викладено знахідки з якісного контент-аналізу. Таким чином було розроблено докладне порівняння трьох підходів за виділеними рисами, із узагальненням характеристик.

2. Результати дослідження

2.1 Спільні риси між підходами

Перш ніж перейти до відмінностей і суперечностей між підходами до використання уґрунтованої теорії, слід приділити увагу тим аспектам, які лежать у основі кожного з них. Тобто тим рисам, які є спільними. Їхнє формулювання і перелік нерідко є відмінними у різних роботах.

Деякі автори наводять чотири принципи, які об'єднують усі три підходи: (1) теоретична вибірка; (2) постійний порівняльний аналіз даних; (3) ведення записів; та (4) змістовна теорія чи формальна теорія [15, с. 2; 17, с. 3; 7, с. 1286]. Власне, у одній з публікацій ці принципи були виведені [7, с. 1286], а у інших двох – процитовані [15, с. 2; 17, с. 3].

Також, посилаючись на низку інших робіт, присвячених уґрунтованій теорії, які належать авторитетним у галузі авторам, доволі схожа формула була виведена у ще одній публікації. Тільки теоретична вибірка там доповнена також пов'язаним із нею принципом теоретичної насиченості, а розрізнення між змістовою і формальною теорією звужено до розробки теорії загалом [1, с. 230].

Ще у двох перспективах також розглядаються принципи, якими об'єднані різні підходи, але пропонуються значно відмінні набори:

– (i) кодування, (ii) розвиток концептів/категорій, (iii) постійне порівняння даних, (iv) теоретична вибірка, (v) теоретичне насичення, (vi) теоретична інтеграція та (vii) використання записів для відображення аналітичних дій дослідника [4].

– (1) Пояснює процес; (2) починається з індуктивної логіки; (3) одночасне збирання даних, аналіз та побудова теорії; (3) постійне порівняння; (4) ведення записів; (5) теоретична вибірка; (6) генерація уґрунтованої теорії [14, с. 2]. У згаданій статті також наведено розгорнуте пояснення цих принципів.

Примітною є і ще одна робота, де здійснюється спроба розробити рамку для дослідження з використанням уґрунтованої теорії, абстрагуючись від трьох підходів. Тобто, запропоновано загальний опис дослідницьких дій, у порядку їхньої актуалізації в ході такого дослідження: цільова вибірка, постійний порівняльний аналіз, ведення записів, генерування/збирання даних, початкове кодування, теоретична вибірка, проміжне кодування, розширене кодування, теоретична чутливість, уґрунтована теорія [3].

Порівняння поглядів на спільні риси між підходами до використання уґрунтованої теорії вказує на наявність трьох домінуючих принципів, відзначених у всіх згаданих публікаціях: постійне порівняння, теоретична вибірка, і ведення записів. Інші принципи, такі як генерування теорії і одночасність збору і аналізу даних, є дещо менш артикульованими.

2.2 Відмінності між різними підходами за виділеними характеристиками

Асоційовані філософські та парадигмальні позиції

Розрізняючи між собою підходи до використання уґрунтованої теорії, автори публікацій нерідко розглядали їхній розвиток у зв'язку з філософськими позиціями засновників, або з парадигмами, у яких вони мислили. Поширеним явищем у цьому контексті було також згадування про особливості освіти та попереднього наукового досвіду Б. Глейзера і А. Штрауса, зокрема спрямованість на кількісні методи і зв'язок з Р. Мертоном і П. Лазарсфельдом першого, і спеціалізацію на якісних методах, зокрема у традиції символічного інтеракціонізму, другого [3; 4; 6; 7; 9; 11; 13; 14; 16]. Відповідно, ці погляди авторів не могли не зображуватись на їхньому баченні методології. Порівняння підходів за даною характеристикою наводиться у Таблиці 1: «Асоційовані позиції».

Щодо класичного підходу, який розвивав Б. Глейзер, автори багатьох публікацій звертали увагу на думку самого теоретика, який наполягав на нейтральному статусі методології, тобто її свободі від філософських упреждень і придатності для використання у будь-якому ключі [1; 2; 7; 10; 12; 16; 18]. Втім, зовнішній погляд на розроблену Б. Глейзером методологію дозволяє дослідникам все ж асоціювати його із позитивістською філософією, а саме із власне позитивізмом [3; 13; 18], постпозитивізмом [4; 8; 9; 14], або «м'яким» позитивізмом [7; 15; 17].

Штраусівський підхід до уґрунтованої теорії, у плані філософської приналежності, включає у себе своєрідне різноманіття. Найчастіше він асоціюється з парадигмою символічного інтеракціонізму, що узгоджується із визнанням самого А. Штрауса [3; 7; 13; 14; 15; 17]. Також у публікаціях нерідко згадується спадок прагматизму в роботах автора [8; 9; 13; 14]. Контрастуючи з більш традиційним позитивістським поглядом Б. Глейзера, Штраусівську

Таблиця 1

«Асоційовані позиції»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Нейтральна, тобто сама по собі не схильна до тієї чи іншої позиції [1, с. 230; 2, с. 2; 7, с. 1286; 10, с. 18; 12, с. 92; 16, с. 4; 18, с. 2]	Символічний інтеракціонізм [3, с. 2; 7, с. 1286; 13, с. 112; 14, с. 6; 15, с. 3; 17, с. 6]	Конструктивізм [3, с. 2; 9, с. 4; 16, с. 4; 17, с. 6; 18]
Постпозитивізм [4, с. 13; 8, с. 52; 9, с. 4; 14, с. 3]	Конструктивізм [4, с. 13; 8, с. 52; 9, с. 4; 11, с. 76]	Символічний інтеракціонізм [2, с. 4; 7, с. 1286; 9, с. 4; 15, с. 3; 17, с. 6]
Позитивізм [3, с. 2; 13, с. 112; 18, с. 2]	Прагматизм [8, с. 52; 9, с. 4; 13, с. 112; 14, с. 4, с. 6]	Прагматизм [2, с. 5; 16, с. 4]
«М'який» позитивізм, [7, с. 1286; 15, с. 3; 17, с. 4]	Постпозитивізм [3, с. 2; 17, с. 6; 18, с. 2]	

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

угрунтовану теорію також асоціюють із його постпозитивістською формою [3; 17; 18]. Крім того, автори публікацій звертають увагу на більш включену роль дослідника, відповідно до даного підходу, пов'язуючи його з конструктивізмом [4; 8; 9; 11].

У цілковитій відповідності до назви підходу К. Шармаз, його відносять здебільшого до конструктивістської парадигми [3; 9; 16; 17; 18]. Також, з точки зору філософських позицій, конструктивістський підхід є найбільш спорідненим із підходом А. Штрауса, а саме із символічним інтеракціонізмом [2; 7; 9; 15; 17] і прагматизмом [2; 16].

Онтологія і епістемологія

У порівнянні з такою загальною характеристикою як «філософські та парадигмальні позиції», онтологічні та епістемологічні позиції є більш конкретними характеристиками наукової методології. У Таблиці 2: «Онтологія і епістемологія» продемонстровано відмінності між підходами у цих вимірах.

Що стосується онтології, то тут існує чіткий розподіл між підходами. Класичний підхід відносять до реалізму як такого [6; 7; 10], або частіше до його критичного варіанту [4; 7; 8; 11; 14]. З протилежного боку онтологічного спектру знаходиться релятивізм, до якого відносять і Штраусівський [4; 8; 9; 10; 11; 14], і конструктивістський [6; 7; 10] підходи.

З точки зору авторів обраних публікацій, епістемологічні позиції різних підходів до угрунтованої теорії характеризуються наступним чином. Класичний підхід асоціюється з об'єктивізмом, що відзначається у низці робіт [2; 6; 7; 10; 11; 12; 14; 18]. Двоє авторів вказують на реалістичну позицію і в епістемологічному вимірі [4; 8], подібно до онтологічного.

Стосовно Штраусівського підходу, автори вказують на його зв'язок з постпозитивістською епістемологією [7; 15]. Також цей підхід відносять до суб'єктивізму [10; 11]. Окремі

науковці характеризують епістемологічну позицію Штраусівського підходу як контекстуалізм [4; 8].

Щодо конструктивістського підходу, найчастіше автори пов'язують його власне з конструктивізмом [10; 7; 2; 15]. Також відзначається зв'язок цього підходу з релятивізмом [2; 12]. Деякі автори вказують на присутність у конструктивістському підході елементів суб'єктивізму та інтерпретивізму [6; 14].

Роль дослідника

Відповідно до онтологічних та епістемологічних позицій дослідника, змінюється і його роль у дослідженні з використанням угрунтованої теорії. Які саме існують підходи до розуміння цієї ролі з точки зору авторів порівняльних статей – показано у Таблиці 3: «Роль дослідника».

У відповідності до реалістичної онтології та об'єктивістської епістемології, у класичному підході дослідник спостерігає реальність і розробляє об'єктивний погляд на те, що у ній відбувається. Таку роль дослідника називають об'єктивною, зовнішньою, або відстороненою [2; 4; 8; 11; 13; 16; 18]. Деякі дослідники зазначають, що будь-який суб'єктивний вплив дослідника при тому мінімізується через слідування принципам – насамперед постійного порівняння [12; 14].

Щодо ролі дослідника, то Штраусівський підхід великою мірою зосереджується на поєднанні релятивістського погляду на знання із можливістю продукувати нові теоретичні знання. Так, на відміну від класичного підходу, особисте залучення дослідника не заперечується, а навіть заохочується, оскільки це посилює дослідження і допомагає розвивати категорії [4; 8; 16]. Таким чином, на думку інших авторів, роль дослідника щодо аналізу даних може бути визначена як інтерпретативна [13; 14]. Детальна процедура кодування, розроблена у рамках підходу (яку буде розглянуто далі), покликана при тому контролювати вплив

Таблиця 2

«Онтологія і епістемологія»

	Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Онтологія	Критичний реалізм [4, с. 13; 7, с. 1281; 8, с. 52; 11, с. 76; 14, с. 3] Реалізм [6, с. 4; 7, с. 1281; 10, с. 18]	Релятивізм [4, с. 13; 8, с. 52; 9, с. 4; 10, с. 18; 11, с. 77; 14, с. 6]	Релятивізм [6, с. 4; 7, с. 1283; 10, с. 18]
Епістемологія	Об'єктивізм [2, с. 5; 6, с. 4; 7, с. 1281; 10, с. 19; 11, с. 76; 12, с. 92; 14, с. 3; 18, с. 2] Реалізм [4, с. 13; 8, с. 53]	Постпозитивізм [7, с. 1281; 15, с. 3] Суб'єктивізм [10, с. 19; 11, с. 77] Контекстуалізм [4, с. 13; 8, с. 53]	Конструктивізм [2, с. 5; 7, с. 1284; 10, с. 19; 15, с. 3] Релятивізм [2, с. 5; 12, с. 92] Суб'єктивізм, інтерпретивізм [6, с. 4; 14, с. 8]

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

дослідника, ведучи його до продукування нових теоретичних знань [13; 18].

Щодо конструктивістського підходу, то роль дослідника у ньому визнається суб'єктивною, рефлексивною, оскільки сам він є включеним у досліджуваний світ, разом зі своїми попереднім досвідом і знаннями [2; 6; 13; 16]. Нерідко підкреслюється і те, що дослідник таким чином стає учасником конструювання теорії, разом з іншими учасниками дослідження [12; 14; 18].

Ставлення до використання наукової літератури.

Відповідно до позицій авторів щодо ролі дослідника, відмінною є й їхнє ставлення до використання наукової літератури, оскільки її вивчення може вплинути на процес аналізу даних. Відмінні бачення цього аспекту в межах підходів продемонстровані у Таблиці 4: «Ставлення до використання літератури».

З точки зору авторів обраних публікацій, класичний підхід характеризується імперативом утримуватись від огляду літератури до самого кінця дослідження, аби залишатися відкритим для роботи з даними та уникнути формування упереджень [7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 15; 16; 17]. Деякі дослідники також відзначають, що власне після завершення дослідження література служить засобом пояснення теорії, коли дослідник здійснює інтеграцію своїх знахідок у контекст

існуючої літератури [10; 12; 13]. Ряд авторів зауважують, що заперечення ознайомлення з літературою в класичному підході може стикатися із практичними перешкодами – такими як, наприклад, необхідність написання дослідницької пропозиції [1; 10; 12].

Стосовно Штраусівського підходу, дослідники вказують на частковий, але не повний огляд літератури до початку дослідження. Подекуди, як відповідь на заклики Б. Глейзера щодо ігнорування літератури, наводяться у твердження А. Штрауса і Дж. Корбін про те, що «мати відкриту голову і мати порожню голову» – це не одне й те саме [1; 4; 7; 8; 9; 11]. Загалом же визнається, що у Штраусівському підході використання літератури заохочується на кожному етапі дослідження [7; 10; 15; 16; 17]. Деякі науковці зокрема розглядають використання літератури в рамках цього підходу як інструмент розвитку «теоретичної чутливості», яка має допомагати досліднику у формуванні концептів і категорій [9; 13; 16; 18].

Щодо конструктивістського підходу, автори публікацій також відзначають можливість використання літератури на кожному етапі дослідження [7; 9; 15; 17]. Окремі дослідники також наголошують на рекомендації щодо розробки окремого огляду літератури в рамках цього підходу, згідно з позицією К. Шармаз

Таблиця 3

«Роль дослідника»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Об'єктивна, зовнішня, відсторонена [2, с. 6; 4, с. 13; 8, с. 54; 11, с. 76; 13, с. 113; 16, с. 4; 18, с. 2]	Особисте залучення посилює дослідження [4, с. 13; 8, с. 53; 16, с. 4] Інтерпретативна [13, с. 113; 14, с. 6]	Суб'єктивна, рефлексивна, включена у досліджуваний світ, разом із попереднім досвідом і знаннями [2, с. 5–6; 6, с. 6; 13, с. 113; 16, с. 4]
Вплив упереджень дослідника мінімізується через слідування принципам [12, с. 93; 14, с. 4]	Особистий вплив дослідника контролюється за допомогою процедури [13, с. 113; 18, с. 2]	Дослідник є учасником конструювання теорії [12, с. 94; 14, с. 8; 18, с. 2]

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

Таблиця 4

«Ставлення до використання літератури»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Утримання від огляду літератури до самого кінця дослідження [7, с. 1286; 8, с. 54; 9, с. 4; 10, с. 21; 11, с. 76; 12, с. 95; 13, с. 113; 15, с. 3; 16, с. 4; 17, с. 6]	Частковий огляд літератури до початку дослідження [1, с. 230; 4, с. 13; 7, с. 1286; 8, с. 54; 9, с. 4; 11, с. 77]	Використання літератури на кожному етапі дослідження [7, с. 1286; 9, с. 4; 15, с. 3; 17, с. 6]
Теорія інтегрується до наявної літератури [10, с. 21; 12, с. 95; 13, с. 113]	Використання літератури на кожному етапі дослідження [7, с. 1286; 10, с. 21; 15, с. 3; 16, с. 4; 17, с. 6]	Розробка окремого огляду літератури [7, с. 1286; 13, с. 113; 15, с. 3]
Попереднього огляду літератури іноді не можна уникнути – наприклад, для написання дослідницької пропозиції [1, с. 230; 10, с. 21; 12, с. 96]	Література служить інструментом розвитку «теоретичної чутливості» [9, с. 6; 13, с. 113; 16, с. 4; 18, с. 4]	Огляд літератури потрібен для контекстуалізації дослідження [12, с. 95; 18, с. 5]

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

[7; 13; 15]. У контексті конструктивістської уґрунтованої теорії деякі автори зокрема вказують на огляд літератури як засіб контекстуалізації дослідження перед початком збору даних [12; 18].

Дослідницькі питання

Важливою частиною будь-якого дослідження є формулювання дослідницьких питань. Втім, між різними підходами до використання уґрунтованої теорії існують різні погляди на цю проблему. У Таблиці 5: «Дослідницькі питання» ці погляди з точки зору порівняльних статей підсумовані.

Так, у класичній версії методології, згідно з позицією щодо об'єктивної ролі дослідника, дослідницькі питання не мають формулюватися перед початком збору і аналізу даних, а виникають вже у ході роботи [1; 8; 10; 12; 16]. З більш практичної сторони проблеми, зазначається, що для збору даних у взаємодії з учасниками можна формулювати ширші, загальні запитання [12; 13; 4].

У інших двох підходах, погляд на дослідницькі питання є більш традиційним, і, можливо, тому й менш дискутованим. Питання потрібно формулювати перед початком дослідження і у роботі з Штраусівським підходом [1; 4; 8; 13; 16], і з конструктивістським [12; 13].

Зауважується лише, що Дж. Корбін виділила основні джерела дослідницьких питань

для підходу А. Штрауса: порада, література, власний досвід, і пілотні проекти [1]. Також, щодо конструктивістського підходу відмічається, що дослідницькі питання можуть і мають змінюватись у ході дослідження [16].

Процедури кодування

Процедури кодування є важливою складовою кожного підходу до використання уґрунтованої теорії, і їхні автори приділяють належну увагу визначенню та опису цих процедур. Тому в обраних публікаціях погляди є загалом достатньо однорідними, за не надто значними розбіжностями. Це продемонстровано у Таблиці 6: «Процедури кодування».

З точки зору авторів публікацій, у класичному підході процедура кодування має дві стадії: (1) змістовне кодування, яке поділяється на (а) відкрите і (б) вибіркоче; і (2) теоретичне кодування [7; 9; 12; 13; 14; 15]. У ряді інших публікацій той самий розподіл показано як три стадії: відкрите, вибіркоче, і теоретичне кодування [1; 3; 10; 17]. Ще двоє авторів згадують лише про відкрите і змістовне кодування [16; 18], без теоретичного.

Стосовно Штраусівського підходу, дослідники здебільшого вказують на використання відкритого, осьового і вибіркового кодування [1; 3; 9; 10; 13; 15; 16; 18]. Низка авторів також згадує про умовну матрицю як ще одну стадію кодування [7; 14; 17]. Деякі науковці зазначають,

Таблиця 5

«Дослідницькі питання»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Дослідницькі питання оприявнюються у ході роботи з даними [1, с. 238; 8, с. 55; 10, с. 21; 12, с. 96; 16, с. 4]	Потрібно виробити дослідницькі питання перед початком дослідження [1, с. 238; 4, с. 13; 8, с. 55; 13, с. 113; 16, с. 4]	Дослідницькі питання формулюються до початку збору даних, базуючись на літературі [12, с. 96; 13, с. 113]
Дослідження розпочинається з ширшим питанням, яке б спрямувало збір даних [4, с. 13; 12, с. 96; 13, с. 113] [4; 12; 13]	Джерелами дослідницьких проблем є: поради, література, власний досвід, і пілотні проекти [1, с. 239]	Можуть і мають змінюватись у ході дослідження [16, с. 4]

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

Таблиця 6

«Процедури кодування»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
1. Змістовне кодування поділяється на (а) відкрите і (б) вибіркоче; і (2) Теоретичне кодування [7, с. 1273; 9, с. 4; 12; 13, с. 113; 14, с. 4; 15, с. 4]	Відкрите, осьове, і вибіркоче кодування [1, с. 231; 3, с. 5; 9, с. 4; 10, с. 20; 13, с. 114; 15, с. 4; 16, с. 4; 18, с. 5]	Початкове або відкрите, і сфокусоване (або рефокусоване) кодування [7, с. 1278; 13, с. 114; 14, с. 8; 15, с. 4; 16, с. 4; 17, с. 6; 18, с. 6]
Відкрите, вибіркоче, і теоретичне кодування [1, с. 231; 3, с. 5; 10, с. 20; 17, с. 6]	Відкрите, осьове, вибіркоче кодування, і умовна матриця [7, с. 1275; 14, с. 6; 17, с. 6]	Початкове, сфокусоване і теоретичне кодування [3, с. 5], останнє необов'язкове [12, с. 98]. Схоже з кодуванням у класичному підході [14, с. 8].
Відкрите і вибіркоче кодування [16, с. 4; 18, с. 5]	Наявність осьового кодування відрізняє підхід Штрауса від інших [8, с. 56; 18, с. 6]	

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

що наявність осевого кодування, спрямованого на більш чітку організацію категорій, найбільше відрізняє підхід Штрауса від інших [8; 18].

Щодо конструктивістського підходу, автори публікацій відзначають використання початкового або відкритого, сфокусованого (рефокусованого) кодування [7; 13; 14; 15; 16; 17; 18]. Певна неоднозначність існує щодо теоретичного кодування в конструктивістській уgruntованій теорії – у одній публікації його визнано частиною підходу [3], а у іншій – необов'язковим елементом [12]. У одній з робіт вказано на загальну схожість у кодуванні між класичною і конструктивістською теорією [14], що може пояснювати такі різнотлумачення.

Теорія як результат дослідження

Відмінності між різними підходами передбачають і різні результати. Саме цьому аспекту присвячена Таблиця 7: «Теорія як результат дослідження».

Результати роботи дослідника над теорією, відповідно до різних підходів, проявляються у різній манері:

– У класичній версії теорія оприявнюється (emerges) з даних і відкривається (discovered) дослідником [7; 15; 17; 18].

– У Штраусівському підході теорія створюється через процедуру [7; 15; 17].

– У конструктивістському – конструюється у результаті взаємодії дослідника з іншими учасниками [7; 9; 14; 15; 17].

Відмінними є й цінності, які можуть бути запропоновані теоріями, спродукованими різними підходами. Для класичної уgruntованої теорії це насамперед пояснення певного феномену, або процесу [3; 12; 14]. Відповідно, теорія є настільки якісною, наскільки запропоноване нею пояснення відповідає таким критеріям як: відповідність (fit), придатність до роботи (work), релевантність, і придатність до модифікації [2; 9; 11; 14].

Стосовно Штраусівського підходу, то створена за його допомоги теорія являтиме собою

концептуалізований опис певного феномену, що охоплюватиме якнайбільшу варіативність людських дій у відповідних ситуаціях [9; 14; 18], на що саме і спрямовані відповідні цьому підходу процедури кодування, у поєднанні з теоретичною вибіркою. Відповідно, основними критеріями для оцінювання теорії є якість дотримання процедури кодування та широта охоплення варіативності людської поведінки, яка стосується досліджуваного феномену [8; 9; 16].

На основі аналізу точок зору на конструктивістський підхід було сформульовано визначення особливостей результатів дослідження скоріше як "історію" й інтерпретацію, ніж теорію і пояснення [7; 12; 16; 18]. Тому основними критеріями для оцінювання такої історії є: достовірність (credibility), оригінальність, резонансність, і корисність [6; 9; 14].

Висновки. Уgruntована теорія є методологією, яка розвивається у трьох основних напрямках – класичному, Штраусівському і конструктивістському. На основі систематичного аналізу відібраних публікацій сучасних дослідників, що працюють у полі уgruntованої теорії, присвячених порівнянню цих підходів, можна стверджувати, що є практична однотайність щодо бачення основних принципів, які їх об'єднують, а саме постійне порівняння даних, застосування теоретичної вибірки та ведення записів. Вважається, що виконання соціологічного дослідження на основі цих принципів, а також за умови ітеративного, одночасного збору і аналізу даних, дозволяє створювати нові теоретичні знання.

Корінням відмінностей між різними підходами сучасні дослідники вважають відмінності у їхніх філософських, парадигмальних, онтологічних і епістемологічних позиціях. Класичний підхід найчастіше відносять до позитивізму та об'єктивізму, хоча його засновник наполягає на нейтральності методу. Штраусівський і конструктивістський підходи мають спільні позиції

Таблиця 7

«Теорія як результат дослідження»

Класичний підхід	Штраусівський підхід	Конструктивістський підхід
Оприявлення (emergence) і відкриття (discovery) теорії [7, с. 1286; 15, с. 3; 17, с. 6; 18, с. 2]	Створення (creation) теорії [7, с. 1286; 15, с. 3; 17, с. 6]	Конструювання теорії [7, с. 1286; 9, с. 8; 14, с. 8; 15, с. 3; 17, с. 6]
Теорія як пояснення [3, с. 7; 12, с. 94; 14, с. 4]	Набір пов'язаних між собою категорій, які можуть пояснювати певний феномен, включаючи якнайбільшу варіативність їхніх проявів [9, с. 6; 14, с. 6; 18, с. 2]	Скоріше «історія» й інтерпретація, ніж теорія і пояснення [7, с. 1279; 12, с. 94; 16, с. 4; 18, с. 2]
Критеріями оцінювання теорії є: відповідність (fit), придатність до роботи (work), релевантність, і придатність до модифікації [2, с. 7; 9, с. 7; 11, с. 76; 14, с. 4]	Валідація теорії відбувається через постійне порівняння, охоплення різних точок зору, і слідування процедури [8, с. 57; 9, с. 6; 16, с. 4]	Основні критерії оцінювання: достовірність (credibility), оригінальність, резонансність, і корисність [6, с. 8; 9, с. 8; 14, с. 8]

Джерело: систематичний аналіз обраних публікацій

насамперед у символічному інтеракціонізмі, конструктивізмі та релятивізмі. Від цих позицій походять і відмінні характеристики підходів у вимірах ролі дослідника, ставлення до використання літератури, і формулювання дослідницьких питань.

Ще однією значною віссю відмінностей між підходами є погляди на процедури кодування. Тут Штраусівський підхід відрізняється від інших більшою структурованістю та наявністю осьового кодування. Тим часом, класичний і конструктивістський підходи мають доволі схожі процедури, які є менш структурованими.

Сукупність відмінностей між підходами впливає і на характер створених за їхньої допомоги теоретичних знань, і на манеру їхнього продукування. На різних полюсах у цьому вимірі знаходяться класичний підхід, зосереджений на пошуку об'єктивного та практичного пояснення досліджуваного феномену, і конструктивістський – такий, що пропонує більш суб'єктивний опис досвіду дослідника, отриманого у ході роботи. Штраусівський же підхід знаходиться приблизно посередині, суміщуючи більш суб'єктивну роль дослідника зі структурованою процедурою, яка робить теорію більш об'єктивною. Отже, систематичний аналіз текстів новітніх публікацій підтвердив, що застосуванню угрунтованої теорії в емпіричних дослідженнях конкретних соціологічних проблем має передувати чітке усвідомлення специфіки кожного із основних підходів у сучасному диференційованому полі угрунтованої теорії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Alammari F. M., Intezari A., Cardow A., Pauleen D. J. Grounded Theory in Practice: Novice Researchers' Choice Between Straussian and Glaserian. *Journal of Management Inquiry*. 2018. Vol. 28, No. 2. P. 228–245. DOI: 10.1177/1056492618770743
2. Berthelsen C. B., Lindhardt T., Frederiksen K. A discussion of differences in preparation, performance and postreflections in participant observations within two grounded theory approaches. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2016. Vol. 31, No. 2. P. 413–420. DOI: 10.1111/scs.12353
3. Chun Tie Y., Birks M., Francis K. Grounded theory research: A design framework for novice researchers. *SAGE Open Medicine*. 2019. Vol. 7. P. 205031211882292. DOI: 10.1177/2050312118822927
4. Cullen M. M., Brennan N. M. Grounded Theory: Description, Divergences and Application. *Accounting, Finance & Governance Review*. 2021. Vol. 27. DOI: 10.52399/001c.22173
5. Elo S., Kyngäs H. The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*. 2008. Vol. 62, No. 1. P. 107–115.
6. Groen C., Simmons D., McNair L. An Introduction to Grounded Theory: Choosing and Implementing an Emergent Method. 2017 ASEE Annual Conference & Exposition Proceedings. 2017. DOI: 10.18260/1-2--27582
7. Kenny M., Fourie R. Contrasting Classic, Straussian, and Constructivist Grounded Theory: Methodological and Philosophical Conflicts. *The Qualitative Report*. 2015. Vol. 20, No. 8. P. 1270–1289. DOI: 10.46743/2160-3715/2015.2251
8. Howard-Payne L. Glaser or Strauss? Considerations for selecting a grounded theory study. *South African Journal of Psychology*. 2015. Vol. 46, No. 1. P. 50–62. DOI: 10.1177/0081246315593071
9. Koleva P. Critical analysis of grounded theory strategy in organisational and management research. *Qualitative Research Journal*. 2023. Vol. 23, No. 3. P. 258–272. DOI: 10.1108/qjrj-08-2022-0118
10. Markey K., Tilki M., Taylor G. Reflecting on the challenges of choosing and using a grounded theory approach. *Nurse Researcher*. 2014. Vol. 22, No. 2. P. 16–22. DOI: 10.7748/nr.22.2.16.e1272
11. Mohajan H. K., Mohajan D. Glaserian Grounded Theory and Straussian Grounded Theory: Two Standard Qualitative Research Approaches in Social Science. *Journal of Economic Development, Environment and People*. 2023. Vol. 12, No. 1. P. 72–81. DOI: 10.26458/jedep.v12i1.794
12. Connor A. O., Carpenter B., Coughlan B. An Exploration of Key Issues in the Debate Between Classic and Constructivist Grounded Theory. *Grounded Theory Review: An International Journal*. 2018. Vol. 17.
13. Rakhmawati W. Understanding Classic, Straussian, and Constructivist Grounded Theory Approaches. *Belitung Nursing Journal*. 2019. Vol. 5, No. 3. P. 111–115. DOI: 10.33546/bnj.754
14. Rieger K. L. Discriminating among grounded theory approaches. *Nursing Inquiry*. 2018. Vol. 26, No. 1. DOI: 10.1111/nin.12261
15. Santos J. L. G., Cunha K., Adamy E. K., Backes M. T. S., Leite J. L., Sousa F. G. M. Data analysis: comparison between the different methodological perspectives of the Grounded Theory. *Rev Esc Enferm USP*. 2018. Vol. 52. e03303. DOI: 10.1590/S1980-220X2017021803303
16. Sebastian K. Distinguishing Between the Strains Grounded Theory. *Journal for Social Thought*. 2019. Vol. 3, No. 1.
17. Sigauke I., Swansi K., Tsvara P. Oscillating among Different Traditions of Grounded Theory. *East African Journal of Education and Social Sciences*. 2020. Vol. 1, No. 1. P. 72–78. DOI: 10.46606/eajess2020v01i01.0008
18. Singh S., Estefan A. Selecting a Grounded Theory Approach for Nursing Research. *Global Qualitative Nursing Research*. 2018. Vol. 5. P. 233339361879957. DOI: 10.1177/2333393618799571